

preventief Emigrant in Oostende

In de jaren voor de Tweede Wereldoorlog vluchtten veel kunstenaars en schrijvers voor het nazisme. Bekende vluchtorten waren steden als Parijs, Amsterdam en New York. Veel minder bekend in dit verband is de Belgische badplaats Oostende. Daar streken in en rond de zomer van 1936 de nodige schrijvers neer. De wegen van onder anderen Joseph Roth ('hij dronk in alle getijden uit dorst naar de eeuwige zomer'), Egon Erwin Kisch, Ernst Toller, Stefan Zweig en Irmgard Keun kruisten zich in Oostende. Mark Schaevers, bekend van het mooie boek over de schilder Felix Nussbaum, doet er verslag van. In Oostende ging het voornamelijk om Duits-joodse schrijvers die 'preventief emigrant' waren. Over de inhoud van hun gesprekken is weinig bekend. Al reikt Klaus Mann ('altijd op zoek naar jongenszweet') wel een lijstje aan: 'de Joodse kwestie (...) en voor de rest: paspoortkwesties, geldnood, seksuele nood, de haat, de hoop, het heimwee, angst voor de oorlog, hoop op een oorlog, de politiek'. Schaevers laat vooral zien wie wanneer waar neerstreek, met Oostende als tijdelijk centrum. Enkele conversaties zijn te reproduceren uit

bewaard gebleven brieven. 'Waar emigranten samen zijn is er veel geestigheid, maar geen vreugde', aldus schrijver Christopher Isherwood. Dat is eens te meer voelbaar in dit boek waarin beschreven wordt hoe de lucht in Europa zwanger was van oorlogsdreiging.

————— 🌻🌻🌻🌻
Oostende, de zomer van 1936, Mark Schaevers, uitgeverij Atlas Contact, € 17,99

gehaktbrood ...en gebeden

Jaren geleden vond mijn moeder bij een kookboekwinkel een Amish-kookboek. De toenmalige eigenaar, Johannes van Dam, raadde haar de aanschaf ten sterkste af. Pas toen ze uitlegde dat ze het om 'religieuze' redenen wilde kopen, ging hij overstag. Ze moest wel beloven dat ze er nooit uit zou koken... Ook ik heb een verzameling Mennonite- en Amish-kookboeken, en was nieuwsgierig naar het recent verschenen kookboek over de Amish-keuken van Han Wilmink. Wilmink is behalve predikant een enthousiast kok en schreef al eerder kookboeken waarin hij een relatie legt tussen koken en religie. Voor zijn nieuwste boek verdiepte hij zich in de Amish, reisde af naar Pennsylvania en kwam terecht in de keukens van Amish en Old Order

Mennonites. Zijn onderzoek resulteerde in een interessant boek met recepten en hele mooie foto's. Ook staat er veel achtergrondinformatie in over de Amish, hun geschiedenis, afkomst, geloof, kleding enzovoort. Bovendien komen de verschillen tussen de diverse groepen aan bod – Amish, Old Order Mennonites, Mennonites, en van alles daartussen. Wilmink schetst zo een liefdevol beeld van een samenleving in beweging. Ook de recepten getuigen hiervan. De basis is de Amish-keuken, maar regelmatig staan er aanvullingen van Mennonites bij, waarmee je de gerechten nog lekkerder kunt maken. De afgelopen tijd heb ik een aantal recepten uitprobeerde, onder anderen op de vrijwilligers van de Groningse daklozenmaaltijden. Aardappelsoep, wortelcake, havermoutpannenkoekjes, rabarbercrumble, *meatloaf* (gehaktbrood): eigenlijk was alles heel lekker. Simpel, goedkoop, over het algemeen heel makkelijk te maken, en voedzaam – je kunt na het eten het beste maar zelf in een buggy naar huis gaan! Johannes van Dam leeft niet meer, maar hij hoeft zich geen zorgen te maken over dit boek. Je kunt er met een gerust hart uit koken!

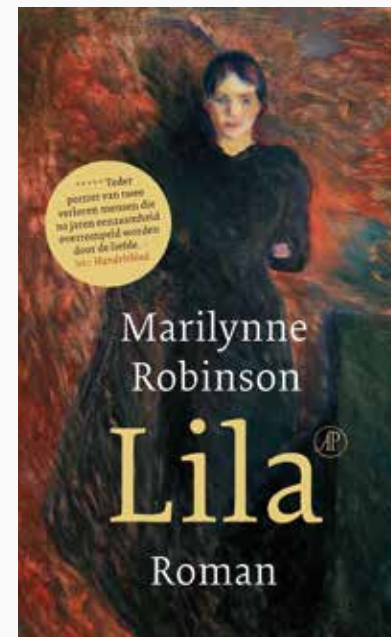
door Dink Pfister

————— 🌻🌻🌻🌻
De smaak van de Amish, Han Wilmink, uitgeverij Kok, € 24,50

zoektocht Geloof van liefde?

"Slaap lekker", zei hij zachtjes, als een zegening, alsof hij het over genade had en vrede. Dus nu zou ze met die oude predikant trouwen. Lila, uit de gelijknamige roman geschreven door de Amerikaanse Marilynne Robinson, heeft een vreselijk leven achter de rug. Ooit is ze met geweld bij haar vermoedelijke vader vandaan geroofd en in een gezelschap van dakloze dagloners beland. Zij trekken zwerfend door het Midwesten van de

Verenigde Staten, met niets dan elkaar en een oud mes om zich te beschermen. Op een dag staat Lila, druipend van de regen, voor de dorpskerk van Gilead, Iowa. Daar ontmoet ze dominee en weduwnaar John Ames, met wie ze voorzichtig een nieuw leven begint. Ze trouwt zelfs met hem. Ondertussen probeert ze haar verleden te verwerken. 'Het leven dat ze besloten had nooit te zullen hebben was er de hele tijd gewoon geweest, in de val gelokt en razend.' Lila worstelt met haar mans wereldbeeld en geloof, dat pretendeert een geloof van liefde te zijn. Maar de mensen die Lila liefhad – haar medezwerfers van weleer – worden door datzelfde geloof veroordeeld. Dat leidt van de weeromstuit tot nieuwe confronterende vragen: wat maakt iemand tot een goed mens? Wat vermag de liefde? Lila is meer dan een liefdesgeschiedenis. Het is ook een roman die gaat over genade en verzoening, over eenzaamheid, over het zoeken naar houvast, compassie, vertrouwen. Het boek is zo geschreven dat de lezer voortdurend moet peilen wat er wordt bedoeld, wat er staat te gebeuren. En dat in veelal prachtig meanderende zinnen: 'We kunnen nergens heen, waar zullen we eens heengaan?' Op iedere bladzijde is er

stof tot nadenken. Kortom, het lezen van *Lila* is een bijzondere ervaring.
door Johannes Regnerus

————— 🌻🌻🌻🌻
Lila, Marilynne Robinson, vert. Janine van der Kooij, uitgeverij De Arbeiderspers, € 19,99

zomerkost Bloemen

Uitgeverij van Oorscot geeft met steun van de Turing Foundation een reeks bloemlezingen van inmiddels overleden dichters uit, aangedragen door andere dichters. Zo verschenen er bloemlezingen van werk van onder meer Hans Lodeizen, M. Vasalis en Simon Vestdijk. Dit jaar is de eer aan Rutger Kopland (1934-2012). Marjoleine de Vos, die de selectie deed, beschrijft dat het verstrijken van tijd en de onmogelijkheid van terugkeer grote thema's zijn in het werk van Kopland. Het is een steeds weer zoeken naar hoe het leven in elkaar zit. Je verlangt, zo schrijft Kopland, 'naar een wat, naar een waar / iets misschien iets dat je nooit hebt begrepen'. 'De grazige weiden de rustige wateren / op het behang van mijn kamer / ik heb geloofd als een bang kind / in behang.' Deze regels uit 'Een psalm' geven eens te meer aan dat er voor Kopland 'niets of

Tenzij anders vermeld, zijn de bijdragen op deze pagina's van de hand van Martin Maassen, martin.maassen@doopsgezind.nl

niemand te zien is 'achter' de dingen', aldus De Vos. 'Er is wat er is en dat is dat.' Onvergefelijk is wel dat zij het gedicht 'Jonge sla' niet in de bloemlezing opnam.

————— 🌻🌻🌻
Hoe zou het zijn om thuis te zijn, een bloemlezing uit het werk van Rutger Kopland, gekozen en ingeleid door Marjoleine de Vos, uitgeverij Van Oorscot, € 12,50

Ontroering

Matthijs van Nieuwkerk sprak in De Wereld Draait Door laaiend enthousiast over het boek *Poems That Make Grown Men Cry* van Anthony en Ben Holden. De jonge Nederlandse journalist Nick Muller fabriceerde de Nederlandse variant van dit boek. Ruim zestig vooraanstaande Nederlandse mannen vertellen over het gedicht dat hen ontroert. Zo kiest zanger Boudewijn de Groot voor 'Aan het roer dien avond stond het hart' van Gerrit Achterberg, en presentator/acteur Joost Prinsen voor 'Dood' van Eddy van Vliet. De meeste mannen hebben trouwens een voorkeur voor Willem Wilmink. Niet zo vreemd als je 'Ben Ali Libi' nog eens terugleest...

————— 🌻🌻🌻
Gedichten die mannen aan het huilen maken, samenstelling Nick Muller, uitgeverij Prometheus, € 17,50

🌻 De zonnetjes bij de besproken boeken en bladen geven de waardering van de recensent weer. Die kan uiteenlopen van één zonnetje (niet best) tot vijf (mag op uw nachtkastje niet ontbreken).